

EPRAXIA STAREȚA „PUNTE DE LEGĂTURĂ” ÎNȚRE SCHITUL VALEA MARE-PODGORIA ȘI BISERICA „SF. NICOLAE” DIN PISCANI-ARGES

ROXANA DOROBANȚU-DINA*

Argeșul este o veche vatră de istorie și cultură, cu zone de mare pitoresc natural, cu monumente istorice și de artă, deosebite, ce pot fi întâlnite la tot pasul în fiecare localitate rurală sau urbană.

În satul Valea Mare-Podgoria (comuna Ștefănești-Argeș) se păstrează încă biserica unui vechi așezământ monahal, cunoscut în timp sub denumirea de „Schitul de muci Valea Mare”, veche ctitorie a boierilor Golești.

„Purcezând sprinten din masivele păduroase din sus, pârâul Valea Mare își adună apele formate din bogatele izvoare ce răsar la tot pasul, pe o parte și pe alta, croindu-și un drum aproape drept, de la est la vest, printr-o vale mult adâncită și rîcoroasă până se unește cu Râul Doamnei lângă Pitești...”¹

Pe tot cursul său - se întinde pe o distanță de circa 9-10 km - pârâul Valea Mare este însoțit de numeroase poieni și platouri întinse și creste împădurite care formează relieful atât de specific al acestei localități. Paralel cu pârâul Valea Mare și depărtate între ele de dealuri semețe, își taie drum prin pădurea seculară, printre vii și livezi, văile Izvoranilor, Ștefăneștilor și Cărcinovului care, împreună cu Valea Mare, alcătuiau din timpuri străvechi vestita podgorie a Piteștilor. Valea Mare, ca de altfel toate celelalte văi, din această zonă geografică a Argeșului, este plină de legende și locuri tainice. Aici și-au găsit liniștea călugări și călugărițe, pentru rugă și meditație spirituală și tot aici și-au aflat refugiu în vremuri aspre de bejenie boieri și orășeni, negustori sau simpli truditori ai pământului, în timpul deselor incursiuni prădalnice cărora le erau expuși.

Valea Mare „ascunde” întinderi considerabile de teren pe care s-a putut dezvolta în decursul timpului cultura viței de vie, agricultura și pomicultura, toate celelalte văi din zonă fiind cunoscute pentru valoarea lor economică și socială. Ele vor apărea în lumina documentelor, în toată perioada medievală a istoriei noastre, în legătură cu viile, livezile, proprietățile domnești și mănăstirești aflate în hotarele lor.

* Școala generală Țițești, județul Argeș.

¹ Aduc și pe această cale un modest omagiu și un sincer prinos de recunoștință, celui care a fost C. S. Preotul Constantin Dejan, fost protoiereu de Pitești, care a avut amabilitatea de a ne încredința spre cercetare documente (în copii) privind „Vechile ctitorii ale Goleștilor” în cursul lunilor mai-iunie 1995.

Pârâul Valea Mare are o semnificație deosebită, mai ales prin faptul de a adăposti în jurul său un mare număr de așezări monastice, cunoscute documentar încă din secolul al XVI-lea. Nu mai puțin de cinci mănăstiri și schituri se înșirau pe cursul său, sau în imediata apropiere; Mănăstirea Vieroș, Schitul din Fundul Văii, Schitul de mijloc „de maici”, Schitul de piatră din Gura Văii și Schitul Valea Popii. Două din aceste vechi așezăminte călugărești (Vieroșul și Schitul de mijloc) au fost, prin ctitorirea și înzestrarea lor, legate de marea familie a boierilor Golești. Dacă ctitorirea mănăstirii Vieroș (1573) de către frații Ivașcu și Albu Golescu, fiii lui Baldovin pârăcalabul și al Magdalinei monahia, este bine cunoscută documentar, în schimb, Schitul Valea Mare („de maici”) puțin cunoscut în literatura istorică, a rămas învăluit în mister și confuzie. De cele mai multe ori această ctitorie „de maici” din Valea Mare se confundă, în perioada de început, cu Mănăstirea Valea, ctitoria domnitorului Radu Paisie (1535), sau cu celelalte schituri de pe această tainică vale, menționate deja mai înainte.

Atribuit într-o epocă mai târzie uneori lui Șerban Cantacuzino, alteori lui Scarlat Ghica (domnitori ai Țării Românești) vechea ctitorie din mijlocul Văii Mari, încă puțin cunoscută, deschide lunga serie de ctitorii religioase și laice cu care bogata familie a Goleștilor avea să întregască patrimoniul cultural și spiritual al poporului nostru.

Mai multe etape se pot descifra în trecutul multisecular al schitului Valea Mare, a cărui bisericuță, singura mărturie peste veacuri, se păstrează astăzi în cimitirul satului Valea Mare-Podgoria, toate fiind atestate de documente și izvoare de informare (unele destul de confuze!) care s-au păstrat și din care unele abia în ultimii ani au putut fi cunoscute. Începuturile lui, într-o perioadă nedefinită istoric, din cauza confuziei cu „omonima” sa Mănăstirea Valea, dar puternic influențată de tradiția păstrată peste timp, pun în evidență contribuția deosebită a Mariei din Golești, soția lui Baldovin pârăcalab (călugărită sub numele de Magdalena-Anghelina) considerată ctitoră înainte chiar de a se călugări, care îi face danii mai multe proprietăți, precum și unele sălașe de țigani robi¹.

Documentar, existența unei mănăstiri de călugărițe pe actuala vatră, unde se păstrează încă biserica din cimitirul satului Valea Mare, este menționată pentru prima dată în hrisovul dat de Mihai Viteazul în anul 1597, la Târgoviște, când îi este menționat și hramul; „Sf. Ioan Bogoslav” și numele ctitorului, jupâneasa Caplea din Golești.

Redăm integral conținutul hrisovului lui Mihai Viteazul: „†Din mila lui Dumnezeu, Io Mihail voievod și domn a toată Ungro-Vlahia, fiul marelui și prea bunului, răposatului Io Pătrașcu voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele sfinte mănăstiri ce se chiamă Valea Mare, unde este hramul sf. Ioan Bogoslav, ca să-i fie sfintei mănăstiri ocină în Valea Mare, însă partea jupaniței Neacșa, fiica jupaniței Caplea din Golești. Pentru că acea ocină a fost dată jupaniței Neacșa zestre de mătușa ei, jupanița Sara. Iar mama jupaniței Neacșa, jupanița Caplea, ea a făcut acea sf.

¹ Documente privind istoria României (în continuare D.I.R.) B, sec. XVI, vol. I, doc. nr. 36, din 1 sept. 1506. Vezi și *Documenta Romaniae Historica* (în continuare D.R.H.) B, vol. III, doc. nr. 32. p. 55, testamentul călugăriței Magdalena prin își care lasă averile fiului său Ivașcu și nepoatei Maria, Caplea și Velica, din data de 29 august 1526.

mănăstire care este mai sus scrisă, pe locul fiicei sale, jupanița Neacșa.

Iar după aceea, jupanița Neacșa ea a dat și a miluit și a întărit sf. mănăstire cu ocea ocină, ca să-i fie pomană, iar sfintei mănăstiri hrană. Însă se știe și hotarul sfintei mănăstiri pe unde este; de la chilia lui Tanasie, 2 pomi în jos, până la mănăstire, și de la mănăstire până în culme și până în apă, și de la mănăstire în jos până în gura Văii Mari, Fundeii jumătate, până la apa Argeșului, și via lui Unasie din coasta câmpului și cu doi vecini (rumâni, n.n.) din Izvorani și cu un vad de moară pe apa Argeșului.

Și a dat jupanița Neacșa acea ocină și cu pometul și cu vadul de moară, de bună voia ei, care este mai sus scrisă, Valea Mare, ca să-i fie pomană ei și părinților ei. Și a dat această ocină cu știrea tuturor megiașilor dimprejurul locului și dinaintea domniei mele. Încă și blestem a pus jupanița Neacșa ca oricare om, din rudele ei sau din alți oameni ce se va ispiti, să fie blestemat și anatema de cei 318 părinți care au fost în Nicheia, și să aibă parte cu Iuda și cu Arie la înfricoșata judecată.

De aceea am dat și domnia mea acea ocină care s-a zis mai sus, sfintei mănăstiri mai sus-zise Valea Mare, ca să-i fie de ocină și de ohabă și de nimeni neclintit după porunca domniei mele. Iată și martori am pus domnia mea: jupan Dumitru mare vornic și jupan Teodosie mare logofăt și Negrea spătar și Stoichiță vistier și Stroe stolnic și Radu comis (...) paharnic și jupan Preda mare postelnic. Și Iupravnice Teodosie mare logofăt².

Și am scris eu Eremia în cetatea de scaun Târgoviște, de la Adam până acum cursul anilor, în anul 7106 (1597-1598)⁴.

Despre ctitora acestui așezământ monahal cunoscut în timpul domniei lui Mihai Viteazul sub denumirea de „Mănăstirea Valea Mare”, cunoaștem că era unica fiică a lui Ivașcu I Goleșcu, nepoata de fiu a lui Baldovin pârcălabul (întemeietorul familiei Goleștilor) și a călugăriței Magdalina. Jupanița Caplea a fost căsătorită cu Radu Furcovi, mare vistier în ultima parte a domniei lui Radu Paisie, când salvează tezaurul acestuia în timpul bătăliei de la Fântâna Țiganului cu pretendentul Laiotă Ilnsarab³.

Bunicul său, Baldovin pârcălabul cetății Poenari, stăpâna încă de la sfârșitul secolului al XV-lea câteva moșii în fostul județ Muscel, iar în timpul domniei lui Radu cel Mare (1495-1508) era deja în posesia unei jumătăți din domeniul Goleștilor⁴.

Dintr-un hrisov dat de Radu de la Afumați la 2 septembrie 1528, rezultă că Baldovin a dobândit averile din Vieroș, Golești și Mărăcineni „cu slujbă dreaptă și credincioasă de la bunicul și de la părintele domniei mele”, adică de la Vlad Călugărul și de la Radu cel Mare.

Pierit în luptele cu turcii pentru susținerea domniei lui Radu de la Afumați, în 1524, Baldovin pârcălabul lăsa urmașilor săi o avere considerabilă. După obiceiul timpului, în urma trecerii sale în neființă, trebuia asigurată o întărire domnească pentru moștenitorii defunctului. Și astfel, la 24 iulie 1525, Radu de la Afumați întărea văduvei pârcălabului, fiului său Ivașcu și urmașilor săi domeniile; Golești, Mărăcineni, Vieroș

¹ I.R. B, sec. XVI, vol. VI, nr. 300. p. 288. Transcris la Biblioteca Județeană Pitești pe data de 17 iunie 1995

² Annastase Iordache, *Pe urmele Goleștilor*, Editura Sport-Turism, București, 1982, p. 29.

³ *Ibidem*, p. 23.

și Bălteni în întregime, precum și părți însemnate din Dobrești, Prodilești, Slănic, Topliceni și altele, precum și numeroase sălașe de țigani robi. Din toate aceste proprietăți văduva părcălabului (Magdalena monahia) își luase partea sa de care putea dispune liber, dând fiicei sale Calea (călugărită Epraxia) satul Bălteni în întregime, cu robi țigani și o vie în Dealul Goleștilor⁵.

Altei fiice, Velica (călugărită Sara, n.n.) i-a dat zestre partea lui Stan, un fiu decedat, din Dobrești, cu sălașele de țigani aferente. Nepotei sale Maria, fiica decedatului Stan, i-a dat zestre părțile din Slănic, iar când se va căsători, unchiul său Ivașcu se angaja să-i cumpere o vie în Dealul Goleștilor. Toate celelalte bunuri (și nu erau puține!) rămăneau (potrivit testamentului, n.n.) în stăpânirea lui Ivașcu Goleșcu și a urmașilor săi, ci numai dacă nu va avea urmași, aceste averi aveau să intre în stăpânirea surorilor sale Calea și Velica.

Revenind la hrisovul lui Mihai Viteazul din 1597/1598, document de referință prin care se atestă cert existența „mănăstirii” Valea Mare ctitorită de Caplea din Golești, chiar pe firul văii cu același nume, suntem tentați să admitem că bogata ctitoră a ridicat „din temelii” o nouă așezare monahală unde exista deja un așezământ (evident mai modest, probabil din lemn) de călugărite, pe care tradiția (foarte bogată în imaginație!) îl atribuie monahiei Magdalena, bunica sa.

Ocotiră de familia ctitorilor, a cărui influență era în ascensiune, prin rolul politic pe care aceasta îl avea pe lângă domnie, „mănăstirea” din Valea Mare a dăinuit timp de aproape un secol fără a-i fi descoperite documente care să ilustreze fapte sau întâmplări deosebite din trecutul său. Lipsindu-ne pentru o perioadă îndelungată de timp informațiile documentare despre existența ei (între timp a devenit schit, metoh al mănăstirii Vieroș) nu putem găsi o explicație certă pe baza documentelor de care dispunem, de ce între portretele ctitorilor din biserica schitului este reprezentat domnitorul Șerban Cantacuzino (1678-1688), când și cu ce prilej a devenit el ctitor al acesteia⁶.

Cunoscute fiind legăturile lui Șerban Cantacuzino cu orașul Pitești, cu viile din jurul său și cu deseale sale șederi în acest oraș și la proprietățile pe care le avea în „Podgoria Piteștilor”, putem admite că domnitorul va fi contribuit substanțial (chiar dacă documentele ne lipsesc) la renovarea schitului, sau la restaurarea bisericii acestuia, fapt pentru care va fi fost trecut în rândul principalilor ctitori, fără însă a diminua prestigiul ctitorilor inițiali din familia Goleștilor⁷. De menționat că alături de domnitorul Șerban Cantacuzino în tabloul ctitorilor este reprezentat și domnitorul (fanariot!) Scarlat Ghica (1758-1761 și 1765-1766) împreună cu soția sa Doamna Luxandra.

Rectitorirea bisericii schitului (păstrată încă în cimitirul actual al satului Valea

⁵ Calea din Golești, călugărită Epraxia, a fost căsătorită cu Borcea șetrar. Acesta împreună cu Radu Furcovici vistier, soțul Caplei, sunt întăriți la 29 aprilie (1541-1546) în stăpânirea satelor Vieroș și Mărăcineni de către Radu vodă Paisie ca să țină ei toate proprietățile pe care le-a avut acolo Vlaicu logofăt din Piscani, ucis pentru trădare de același Radu Paisie la 1 octombrie 1544.

⁶ Preotul Constantin Dejan, de la care deținem informațiile istorice, bazate pe documente de arhivă, care a cercetat „pipăibil” frescele bisericii din cimitirul Valea Mare-Podgoria, menționează că domnitorul Șerban Cantacuzino „este reprezentat împreună cu soția sa Ruxandra...” (corect, Maria, n.n. R.D.D.).

⁷ Cristian Moisescu, *O ctitorie necunoscută din vremea domniei lui Șerban Cantacuzino: biserica din Valea Mare-Podgoria*, în ARGESSIS, Studii și comunicări, Tom. IX, 2000, p. 241-246.

Mare-Podgoria) de către domnitorul Scarlat Ghica, marchează și ultima etapă a existenței acestui enigmatic edificiu. Din documentele păstrate (puține și destul de confuze, având în vedere numărul mare de așezări monastice în zona Văii Mari) din pisană în piatră de Albești și din tabloul ctitorilor înfățișați pe pereții interiori ai pronaosului bisericii schitului, se confirmă că într-adevăr domnitorul Scarlat Ghica este ctitorul acesteia, restaurată cu sprijinul său financiar, și nu mai puțin, cu „osârdia” stareței din acel timp, Epraxia Mateiasca, care a fost, de fapt, „sufletul” acestei nobile acțiuni⁸.

Redăm integral textul pisaniei păstrat în biserica schitului: „Ridicatu-s-a acest sfânt schit din temelie, precum se vede, cu hramul sf. Ioan Bogoslav și sf. Nicolae, în zilele prea luminatului nostru Domn Scarlat Ghica vv. si Nichifor arhimandrit, Nicodim arhimandrit, Grigorașcu Ipsilant, Manole și alții, care s-au ostenit de au zugrăvit acest schit; Daniil ieromonahul, Bogoslav ieromonahul, Vasile, Epraxia stareța fiind ostenitoare cu celelalte maici; jupâneasa Caplea, Neacșa. Leat (...) iunie, ziua 7⁹.”

Analizând textul pisaniei, precum și documentele de care dispunem, se constată că în deceniul 1755-1765 a avut loc o restaurare a întregului ansamblu al schitului Valea Mare, cu sprijinul financiar al domnitorului Scarlat Ghica, dar și al unor arhimandriți și monahi de la mănăstirea Vieroș, un rol deosebit având stareța Epraxia care va fi făcut demersurile necesare în vederea deschiderii lucrărilor ce urmau să aibă loc, pe lângă ispravnicul de Muscel (prefectul!), cămărașul Grigore Ipsilant, rudă cu soția domnitorului. Acesta va fi intervenit pe lângă Scarlat Ghica și va fi obținut fondurile necesare reconstrucției schitului, fapt pentru care a și fost înscris în rândul ctitorilor¹⁰.

Fondurile obținute din donații trebuie să fi fost considerabile. O parte însemnată dintre acestea credem că au fost folosite pentru ctitoria de la Piscani (1773-1777) unde Epraxia împreună cu frații săi au reconstruit „din temelie” vechea biserică din secolul al XVI-lea, ctitoria lui Vlaicu mare logofăt Piscanul. Nu excludem posibilitatea ca pioasa călugăriță să fi avut intenția de a înființa la Piscani un schit de călugărițe, poate chiar o mănăstire „de maici”, cum a rămas în tradiția păstrată printre bătrânii satului, precum și dintr-o însemnare autografă a Epraxiei, pe o Evanghelie aflată în colecția bisericii din satul Lăpușani (Com. Coșești-Argeș) din care reținem: „Acestă Evanghelie iaste dată de mine, starița Epraxia de la sf. mănăstire ot Piscani: Constantin si Marica, Matei si Bogoslav, cu tot neamul lor”. Însemnarea este nedată dar e sigur din perioada de construcție a bisericii, respectiv dintre anii 1773-1777¹¹.

În tabloul ctitorilor din biserica Sf. Nicolae din Piscani, ctitoria boierului Constantin Potoceanu (nu Plângeanu! cum cităm din „Mica enciclopedie, Județul Argeș, mileniul III, anul I, p. 164-165”) Epraxia este reprezentată „iconografic” alături de fratele său Constantin și de soția acestuia Maria, ținând în mâini macheta bisericii în forma sa inițială, cu turlă din zid deasupra pronaosului, ceea ce ne obligă să admitem că

⁸ Epraxia stareța a fost sora ctitorului bisericii Sf. Nicolae din Piscani-Argeș, Constantin Potoceanu, fiul lui Matei slujer.

⁹ Părintele Dejan a consemnat în notele d-sale data de 7 iunie 1733, dată care nu corespunde cu domnia lui Scarlat Ghica în Țara Românească (1758-1761 și 1765-1766). Considerăm potrivită data de 7 iunie 1760.

¹⁰ Soția lui Scarlat Ghica, Doamna Luxandra, era fiica lui Gheorghe Moruzi și a Zmarandei Ipsilant. Vezi, C. Dane, *Trecute vieți de doamnă și domnițe*, Editura Junimea, București, 1972, vol. II, p. 199.

¹¹ Însemnarea cercetată la biserica din Lăpușani de părintele Constantin Dejan.

a avut un rol deosebit alături de aceștia. O altă însemnare pe o Evangheliie, ediția Rm Vâlcea 1746, aflată în colecția bisericii din satul Purcăreni (com. Micești-Argeș) confirmă cât se poate de clar rolul Epraxiei la reconstrucția bisericii din Piscani; „Să știe că această sf. Evangheliie este cumpărată de Chiriac, robul lui Dumnezeu, 1771 septembrie 18, cu taleri 15. Și a dăruit-o bisericii pe care a făcut-o verișoara maica starița Epraxia în Piscani”.

O a treia însemnare, postumă, ne lămurește mai profund despre rolul Epraxiei stareța la ctitorirea bisericii din Piscani: „Această sf. Evangheliie am cumpărat-o eu, Filoftei ieromonah, duhovnicul poreclit Frățilescu. Și această biserică (din Piscani, n.n.) din temelie am făcut-o eu și dumnealui Constantin Potoceanu și cu soru-sa Epraxia starița, cu ajutorul marelui ierarh Nicolae. Și după vremi să se pomenească aceste nume: Constantin Potoceanu, Marica, Filoftei ieromonahul, Epraxia monahia, Stoica, Maria, Șerban ierodiacon, Mihail, Anca diaconeasa, Dina, Despa, Stanca prezbitera, Frățila, Magdalena monahia, Neagoe, Gheorghe, Maria, Constantin”. August 3, 1787¹².

Contribuția stareței Epraxia la reconstrucția bisericii din Piscani (poate cu fonduri din venitul schitului Valea Mare) îi va determina pe ctitorii Potoceni, (de altfel, morți fără urmași) să doneze schitului Valea Mare moșia „Potoceanca” lăsată bisericii „pentru meremesisirea ei și pentru hrana preoților”. Suntem tentați să credem că aceasta nu s-ar fi întâmplat dacă Epraxia nu ar fi avut o contribuție deosebită la reconstrucția bisericii din Piscani.

Revenind la schitul (de mijloc) Valea Mare - Podgoria, după ce am făcut legătura între acesta și biserică din Piscani, nu putem să nu apreciem ca pozitiv faptul că Scarlat Ghica, ctitorul, i-a acordat acestuia după „restaurare” și unele facilități, privind obligațiile sătenilor de pe moșie (clăcașilor) de a „clăcui” câte 12 zile pe an și de a plăti schitului anumite sume de bani.

O scrisoare (jalbă) adresată domnitorului Scarlat Ghica de către egumenii mănăstirilor Vieroș, Argeș și Câmpulung, la 17 octombrie 1760 este semnificativă în a ilustra calitatea acestuia de ctitor și protegitor al schitului Valea Mare: „Înștiințăm pe Măria Tacă dreapta jalbă ce au dat maicile de la schitul Valea Mare ot Muscel, unde este Măria Ta ctitor, cerând să le înnoiești Măria Ta milele ce le-au avut schitul și mai înainte...”.

La data de 8 ianuarie 1761, imediat după sărbătorile de iarnă, domnitorul semnează următoarea „întărire domnească” pentru ctitoria sa de la Valea Mare, pe care o redăm integral: „Io Scarlat Ghica vv. după așezământul ce s-a făcut prin testament, care este întărit să aibă pe toți sătenii câți vor fi șezători în satele de pe moșia Valea Mare sud Muscel a schitului, a-i clăcui pe an câte 12 zile, însă numai cei ce vor fi casnici și vrednici de muncă, iar holteii (flăcăii, n.n.) să nu se supere. Și claca să o facă rânduri, rânduri, de la începutul primăverii până la sfârșitul toamnei, în 9 luni, iar nu toată odată. Iar câns n va avea schitul de lucru, ca să-i pună să lucreze, și le cere să ia bani de la dânsii, atunci după adaosul ce s-a făcut la acel așezământ, să aibă a da fiecare casnic pentru acele zile câte 1 zlot pe an, iar nu mai mult. Și dijmă încă să dea pe deplin, din toate sămănăturile câte vor avea pe moșie, după obicei, iar din legumele ce le vor avea prin grădini, de treaba caselor, supărare să nu le facă.

¹² Însemnarea pe o Evangheliie din colecția bisericii Sf. Nicolae Piscani cercetată la data de 16 iunie 1976 de către defunctul prof. Flaminu Mărtu, fost director al Muzeului Orășenesc Câmpulung.

Vin și rachiul să nu fie nimeni volnic a vinde fără numai totdeauna vinul și rachiul schitului să-l vândă, iar când nu va avea (schitul) de vânzare, atunci care din săteni vrea să vândă, întâi să meargă să se așeze (înțeleagă, n.n.) cu isprăvnicul ce va fi orânduitor acolo la acea moșie și luându-și voie, așa să vândă, căci acesta este uzul stăpânului moșiei.

Așiderea să aibă a lua (schitul) și de capră câte bani 2 pe an și de la matca de stup câte bani 3, iar pentru vitele ce vor avea (sătenii) pentru treaba caselo, de suhat (pășunat, n.n.) să nu se supere.

Așiderea și care moșie va ajunge în baltă, să ia zeciuală de la cei care vânează (pescuiesc, n.n.) din 10 pești un pește. Iar de nu se vor supune vreunul din cei ce vor șede pe acea moșie, la toate precum pomenim mai sus, dumnealor ispravnicii județului (Muscel), pe unul ca acela fără voia lui să-l faceți să se supună, căci așa este porunca domniei mele.

Januarie 8, 1761 Io Scarlat Ghica voievod¹³.

Biserica fostului schit de călugărițe, monument istoric, păstrată până în zilele noastre în cimitirul satului Valea Mare - Podgoria, este o construcție din zid, destul de înaltă, având forma tradițională de corabie, cu absidă hexagonală spre Est. Între naos și pronaos este obișnuitul zid despărțitor „străpuns” de cele două goluri simetrice între ele, pentru ca slujba să poată fi ascultată de către întreaga asistență din biserică¹⁴. Bolta este din cărămidă. În centrul ei se înalță calota Pantocratorului, având la bază trei profile inelare. Pictura în frescă, (foarte asemănătoare cu cea din biserică sf. Nicolae din Piscani, cu sfinții reprezentați în mărime naturală având nimburile aurite ale capetelor profilare) este bine conservată. Ornamentația, registrele și desfășurarea iconografică, toate sunt specifice picturii murale din secolele XVI-XVIII¹⁵.

Nu cunoaștem, din păcate, numele zugravilor care au realizat, în timpul domniei lui Scarlat Ghica, pictura bisericii schitului. Pe fațada bisericii din Piscani, otlorită de Epraxia și frații săi Potoceni, cum am menționat, se păstrează încă, numele celor care au înfrumusețat cu arta lor locașul Domnului; „Radu zugrav ot Caracal” și „Vasile diacon zugrav”, precum și „Leatul 7285”, respectiv, anul 1777¹⁶.

NOTĂ: La data când a fost pictată biserica din Piscani, Epraxia stareța era în viață. Ea a intenționat să înființeze la Piscani o „mănăstire de maici” însă moartea, survenită în decembrie 1778, a împiedicat-o să-și ducă planul la îndeplinire.

Biserica schitului are un pridvor deschis adăugat, se pare, în 1782, în cadrul altor lucrări de restaurare, ocazionate de arderea ei de către turci, după cum rezultă dintr-o a doua pisanie, din care cităm: „Iar în răzmerița muscalilor arzând turcii această sfântă biserică, după păciuire iarăși s-au șindrilit și s-au pardosit cu lespezi si cu

¹³ Arhivele Naționale București, M-rea Nămăești, II/44, document (copie) din colecția preotului Constantin Dejan.

¹⁴ Anastasios K. Oriados, *Locașurile de cult creștine în primele trei secole după Hristos*, în Mitropolia Olteniei, nr. 1-2/1957, p. 111-120.

¹⁵ Descrierea aparține pr. C. Dejan care a cercetat monumentul de cult creștin ortodox în perioada cât a fost protolereu al fostului raion Pitești.

¹⁶ Teodor Dina și Mihaela Cristian-Dina, *Biserica Sf. Nicolae din satul Piscani-Argeș*, Editura Tip Naste Pitești, 1999, p. 38.

¹⁷ Este vorba despre Războiul ruso-turc dintre 1768-1774 încheiat prin tratatul de la Kucik Kainargi (1774).

stâlpi din piatră, cu toată cheltuiala popii Matei sin Grăjdan cojocarul, ajutând și jupân Nițu cojocarul și alți mahalagii (din Pitești, n.n.) în zilele Domnului Alexandru Ipsilanti voievod. Leat 7290 (1782) octombrie 4 zile”.

În stânga bisericii lângă vechiul drum care o înconjoară se găseau chiliile schitului, iar dincolo de ele se întindeau grădinile, gospodăria și celelalte dependențe despre care aflăm din documentele ulterioare.

Constantin Rădulescu-Codin, fost revizor școlar al județului Muscel, menționează într-o lucrare despre „Schitul de piatră (sic!) din secolul al XVIII-lea, clădit de Șerban Cantacuzino. Pe partea stângă a bisericii se mai putea până în 1925 urmele chiliilor...”¹⁷.

Printre cărțile vechi păstrate în biserică, două (un Penticostal și un Minei) păstrează câteva însemnări pe care le redăm integral:

1. Penticostal – Clement, episcopul Râmnicului, p. 1 și următoarele: „Această sf. și dumnezeiască Evanghelie (sic!) s-a cumpărat de popa Constantin protopopul din Pitești, în bani taleri 10 și o am dat-o eu de pomană la sf. schit din Valea Mare, care este închinat de jupân Necula la sf. mănăstire Vieroș (la) leat 7255 (1747). Iar cine m înstrăina-o de la sf. schit să fie afurisit de cei 300 și 18 părinți de la Nicheia. Mihail ieromonah ot Vieroș. Și o cădelniță s-au cumpărat și s-au dat la schitul Valea Mare de jupân Ioan Țăcălie; Ion, Maria să se pomenească la sf. liturghie. Popa Mihai ot. Vieroș, Oprea, Dumitra, Maria. Și la această Evanghelie am dat eu popa Ghenadie taleri 4 și călugării împreună cu sătenii taleri 6, de pomană la schitul Valea Mare. Și numele oamenilor sunt scrise în ceruri”.

Popa Mihai +Necula, Stana (fără dată)

2. Antologhion, fără început și indicația editurii.

„Acest sfânt și dumnezeesc minei iaste cumpărat de dumnealui Tudorache (lipsă o filă, n.n.) Mare, unde se prăjnuiește hramul sf. Evangelist Ioan Bogoslav, pentru pomenirea d-lui dimpreună cu tot neamul. Și cine se va ispiți să-l înstrăineze de la sfânta biserică, cu vicleșug a-l fura, să nu-i ajute Sf. Ioan.

Și am scris eu Pană logofăt sin Gheorghe, care m-am afixat lângă boier, ca să fiu și eu pomenit la sfânta biserică, fiind stareță Maica Praxia, (s.n. R.D.D.) 1768 aprilie 2.

2. Pe același minei: „Această carte ce se chiamă minei s-au legat de mine robul lui Dumnezeu, Nica sin popa Necula ot Vișoi (Câmpulung, n.n.) la anul de la Hristos 1809 iunie 26”.

THE ABBESS EPRAXIA "A LINK" BETWEEN THE HERMITAGE MARE-PODGORIA AND THE CHURCH SAINT NICHOLAS FROM PISCANI - ARGES

Abstract

The author highlights the important contribution of abbess Epraxia to the reconstruction of the church from Piscani using perhaps the incomes of the hermitage Valea Mare as supposed after the interpretation of the existing documents.

¹⁷ C. Rădulescu-Codin, „Muscelul nostru”, Câmpulung Muscel, 1922, p. 80. Vezi în colecția Teodor Dina Piscani *Schitul Valea Mare-Podgoria*, manuscris, 1995, pregătit pentru tipar.